

Suomen vastuu keskitysleireistään

Suomalaiset Neuvosto-Karjalan miehittäjänä on aihe, joka on toki tunnettu parin vuosikymmenen ajan. Kysymys on tänä päivänäkin polttava. Siviilit sodan jaloissa unohdetaan niin helposti. Kirjailija Marja-Leena Mikkola aloitti kesällä 2000 “kiertomatkinsa” Karjalaan Äänisniemeltä. Suomalaisena kulkijana, finkana, hän herätti huomiota kylissä. Kohtaamisissa vanhemman väen kanssa paljastui, että heidän kokemuksiaan leimasivat vahvasti suomalaisen miehityshallinnon perustamat keskitysleirit. Näiden keskustelujen ja tekemänsä laajan tutkimustyön tuloksena syntyi Mikkolan kirja *Menetetty Lapsuus, suomalaismiehittäjien vankeudessa 1941-44*.

Kirjan kansikuvassa suomalaisessa keskitysleirissä olevat lapset – joista pari itsekkin tunnen – toivat entisten lapsivankien yhdistyksessä. Heidän tarinansa on minulle aihepiiriä 1970-luvulta alkaen tutkineena tuttu ja suuressa määrin myös henkilökohtainen. Ihmisten saaminen kertomaan leiritarinansa ei ollut Mikkolalle helppoa, sillä niin karmeita, uskomattomalta tuntuvia muistoja ne toivat kertojien mieliin, mutta Marja-Leena Mikkolalta se onnistui hienolla tavalla.

Jo ihmisten kertomukset sinällään ovat mielenkiintoisia, mutta sen lisäksi että Mikkola on onnistunut luomaan silmiemme eteen kirjan kansikuvan lasten kärsimyksen ja tuskan, hän on rakentanut suomalaismiehityksen synkeimmän puolen kokonaishahmon erityisen onnistuneesti. Vaikka Mikkola on julkisuudessa korostanut rooliaan kirjailijana ja antanut ammattitutkijoille heidän arvonsa, on hän tehnyt kuitenkin arkistotutkimusta “ammattilaisen” taidolla. Yksi asia häneltäkin jäi kuitenkin

selvittämättä ja painamaan mieltä. Mistä ihmeestä suomalaisten keskitysleirien rangaistusarsenaaliin oli otettu raipparangaistus, minkä käyttö nousee esille useimmista leiriläiskertomuksista. Raipparangaistuksen käyttö paljastaa sen, että vaikka sitä ei mainittu missään ”ohjekirjoissa”, mahtui leirivartioiden joukkoon tehtävään sopimattomia sadisteja. Useat kertojat täydensivät kuitenkin kertomustaan, että hyviäkkin ihmisiä heidän tielleen sattui. Sellaisia, joita olisivat halunneet jälkeensä kiittää. Ja sellaisenaan me suomalaiset olemme kernaasti miehityspolitiikkaamme kuvanneet.

Mikkolan tarinoiden kautta paljastuu, että leireihin koottiin venäläistä väkeä runsaasti Äänisniemeltä, mutta vielä enemmän Syvärin tuntumasta. Myös karjalaisia joutui leireille ja heillä saattoi olla yhtä kurjaa kuin venäläisillä kohtalotovereillaan. Nälän ja kuoleman lisäksi leireihin mahtui miehityksen loppuvaiheessa jopa koulunkäyntiä. Kaikkein leimallisinta leiriläisten elämälle nuorista lapsista alkaen oli kuitenkin ankara ja uuvuttava työn-teko. Karmeimmat kokemukset olivat Kutizman työleirillä olleilla nuorilla.

Partisaaniuhkan vuoksi miehittäjäviranomaiset suhtautuivat jatkuvan epäluuloisesti venäläiseen väestöön. Heitä käsiteltiin myös rotuoppien vuoksi karjalaisiin verrattuna alempiarvoisena epäkansallisenä väestönä, joka merkitsi mm. pienempiä ruoka-annoksia keskitysleireillä.

Tutkittuani 1990-luvulta alkaen Karjalan ja Moskovan arkistoissa aikaa välittömästi suomalaismiehityksen jälkeen havaitsin, että muualta evakosta palanneet suhtautuivat melkein pä vihamielisesti miehityksessä eläneisiin. Viranomaiset leimasivat

heidät isänmaan pettureiksi vielä 1980-luvulle asti. Hämmästyttävintä on, että tämä leima oli myös keskitysleiriläisten otsassa. Heidä pidettiin vakoilijoina vaikka he olivat silloin pieniä lapsia, kuten eräs kirjaan haastateltu kertoi. Näistä syistä sota-ajasta ei ole mielellään puhuttu.

Suomessa ei ymmärretä sitä, että venäläisille Suomen jatkosotaa ei ole. Olimme osa fasisirintamaa Suuressa Isänmaallisessa sodassa. Tämän seurauksena myös suomalaisleirit olivat fasisstileirejä ja niihin liittyvät mielleyhtymät ovat sen mukaisia. Eroa saksalaisiin ei osata tehdä. Tämä tulee esiin esimerkiksi näiden fasisstileireissä lapsuuttaan eläneiden korvausvaatimuksista Suomen valtiolle. Ensi kerran niitä esitettiin jo presidentti Ahtisaarelle 1994. Taustalla on Saksan päätös maksaa korvauksia sen leireissä olleille.

Suomen vastaus on ollut, että miehityskysymykset on ”kuitattu” rauhansopimuksessa. Niin varmas-

ti on, mutta näiden jo iäkkäitten ihmisten kohdalla voisimme katsoa asiaa humanitaarisena kysymyksenä. Me tuemme Karjalaa moni eri muodoin lähi-alueyhteistyön nimissä. Ehdotan, että me suomalaiset korvaisimme suomalaisilla keskitys- ja työleireillä kärsineiden silloisten lasten kärsimykset kertakorvauksena, joka ei edes olisi kovin paljon. Heidät voisi valita myös yhteisvastuukeräyksen kohderyhmäksi. Tosin entiset vangit itse haluavat nimenomaan sitä, että Suomen valtio kantaa vastuun asiasta.

Antti Laine

Lähde

Marja-Leena Mikkola, *Menetetty Lapsuus, suomalaismiehittäjien vankeudessa 1941-44*. Helsinki: Tammi, 2004.